

REZUMAT

În partea introductivă a cărții sunt prezentate considerațiile referitoare la aspectele generale ale poeziilor funerare, precum și observațiile care dezvăluie relația dintre genul și funcțiile textelor bazate pe unele articole reprezentative ale literaturii etnografice maghiare. În cursul cercetărilor am efectuat analiza detaliată ale versurilor funerare maghiare din Transilvania. De-a lungul analizei m-am concentrat pe înțelegerea funcției și tradiției iertăciunilor. Pe baza interviurilor biografice structurate sau semi-structurate m-am străduit să reconstituiesc contextul utilizării versurilor funerare: cine a ordonat textul, ce informații au fost împărtășite cu autorul poeziilor funerare. Am acordat o atenție deosebită autorului poeziilor funerare (biografie, profesie, prestigiu, mediu, educație, tradiție preluată, obiceiuri creative), prezentării poeziilor funerare (spectacol în cadrul ceremoniei de înmormântare, scrisă manual sau tipărită, modul de conservare).

Ca act de încheiere a studiilor de caz reprezentative și, de asemenea, la sfârșitul capitolelor mai scurte, am încercat să rezum concluziile pe baza documentelor de referință luate în considerare din anumite aspecte.

Poeziile funerare sunt poezii rituale ale ceremoniei de înmormântare. Pe baza informațiilor oferite de un membru al familiei defunctului, este redactată de un erudit local (poet, cantor, poet autodidact). În secolele XVII–XVIII poezia funerară a reprezentat în rândul aristocrației momentul culminant al ceremoniei de înmormântare. Din diferite motive (perturbarea ceremoniei bisericești, provocarea de tensiuni sociale, emoționale) din secolul al XIX-lea biserica a inițiat excluderea acestui element din liturghie. Aceste interdicții au provocat nemulțumirea familiilor, care au căutat diferite moduri de a satisface această necesitate.

Prezenta publicație documentează viața și funcționarea ritului de expunere a biografiei defunctului, și de luare de rămas bun de la defunct. Pe baza investigațiilor efectuate în diferite localități transilvănene, se realizează reconstituirea procesului de redactare a poeziilor, reconstituirea vieții, operei și obiceiurilor de creație ale autorilor, formelor și contextelor de prezentare a poeziilor.

Primul capitol prezintă cele două paradigme ale cercetării, cea a antropologiei scrisului și a culturii memoriei. Antropologia scrisului urmărește funcțiile, contextele, genurile textelor scrise, relațiile dintre oralitate, scris, cod vizual și gesturi, obiceiurile de redactare și de întreținere a scrisului în viața cotidiană, socializarea individului în universul scrisului, rolul scrisului pe parcursul carierei unei persoane.

Capitolul al doilea trece în revistă literatura care vizează tema cercetată. Grupate în trei subcapitole, publicațiile provin din domeniul istoriei literaturii bisericești, al istoriei beletristicii și al folcloricității. Abordarea etnologică-antropologică relevă caracterul terapeutic al ritualului de luare de rămas bun de la defunct și caracterul genealogic al poeziilor funerare.

În următoarele capitole analitice sunt expuse datele culese. În subcapitolele distinses sunt descrise cariera, obiceiurile de redactare a poeziilor și colecția de texte a 9 autori din diferite localități (Chesău-Cluj, Inucu-Cluj, Dorobanți-Arad, Gheorghieni-Cluj, Petrindu-Sălaj, Băgara-Cluj, Cornești-Arieș, Aiud, Jebucu-Călata). Patru dintre aceste analize se integrează în paradigme distincte.

În cazul lui Kiss Dániel poeziile funerare fac parte dintr-o operă bogată și variată. În localitatea Inucu, poeziile lui Kalló Ferenc sunt gravate pe monumentele funerare, materialul din Dorobanți dezvăluie strategiile de reutilizare a tradițiilor textuale locale în situațiile actuale, iar în cazul poeziilor din Gheorghieni analiza urmărește reprezentarea ipostazelor corporale.

Fiecare subcapitol este câte un studiu de caz, care, pe rând, face vizibil varietatea și specificul contextului poeziilor: tradiții individuale de creație, atitudini colective locale, tensiuni și consensuri dintre biserică și așteptările familiale. Rezultatele capitolului III.1. se referă la textele manuscrise aflate în caietele unui scriitor autodidact din Chesău (comuna Mociu, Cluj). Textele scrise de Kiss Dániel sunt păstrate în 28 de caiete. Acestea reprezintă rodul a aproape 65 de ani de muncă, dar nu conțin textele ocazionale scrise la comandă, după care autorul n-a făcut o copie înainte de predarea lor, astfel că ele nu figurează în fondul său de manuscrise. Materialul scris de el se întregește cu povestea personală relatată în interviul autobiografic, ale cărui fragmente selectate se referă în primul rând la practica scrisului, la scrierea necrologurilor în versuri, la ritualurile legate de obiceiul luării de rămas bun de la morți. Din fondul de manuscrise aflate în colecția lui Kiss Dániel, capitolul prezintă repertoriul de necrologuri în versuri, texte scrise între anii 1945 și 2008, urmate de selecția și gruparea textelor din cele 28 de caiete pe teme și pe genuri. În colecția de scrieri ale autorului autodidact, pe rând, se înșiră însemnări genealogice, familiale și de istoria localității; scurte însemnări autobiografice, mărturii; scrisori în versuri scrise pe vremea serviciului militar; reflecții asupra evenimentelor istorice, politice; genurile lirice ale orației de nuntă; urări de Crăciun, An Nou, Paști, de Ziua Mamelor, a școlii, a pastorului; urări scrise pentru medici și asistente, scrisori, poezii scrise pentru diferite ocazii; rugăciuni. Prin Kiss Dániel, genul necrologului în versuri a pătruns treptat în repertoriul ritualic al comunității, a devenit o prestație solicitată, pe care autorul o percepe ca mijloc de mângâiere a celorlalți.

Capitolul III.2. vizează inscripțiile funerare, epitafurile compuse și dăltuite în monumentele funerare de specialistul Kalló Ferenc din localitatea Inucu (jud. Cluj), în contextul oralității și scripturalității populare. Această tradiție funcționează ca o formă a memoriei culturale, textele scrise și dăltuite în piatră imortalizează atât viața defunctului cât și mediul său social, aceste monumente din partea a doua a secolului al XX-lea au devenit patrimoniul comunității locale ca o formă a istoriei sociale locale.

În capitolul III. 3. sunt prezentate versurile funerare scrise de cantorul Kurtucz István care ulterior au fost sursele activității cantorilor auxiliari, Falkus Margit și Almási László din Dorobanți (jud. Arad). După detalierea contextelor istorice ale poeziilor funerare scrise de cântăreții de biserică la Kisiratos, versurile funerare sunt interpretate ca texte memoriale ale întăririi și eternizării legăturilor familiale.

Capitolul III.4. vizează versurile funerare, iertăciunile compuse de specialistul Jaskó István 'Pitti' din satul Gheorghieni (jud. Cluj), în contextul oralității și scripturalității populare. Putem afirma că textele compuse de Jaskó István 'Pitti' pot fi interpretate ca o formă particulară a memoriei comunitare: imaginile bolii și sănătății care se desprind din textele iertăciunilor păstrate în arhiva de manuscrise a familiei, reprezentarea textuală a procesului morții, corpul uman care suferă de bolile și accidente des întâlnite în texte constituie centrul analizei etnografice. Pe baza surselor textuale primare (42 de versuri funerare, interviuri), paralel cu evidențierea aspectelor semantice, cu clasificarea tipurilor de boli și cauzelor de moarte, se prezintă procesul de redactare a biografiei decedatului, contextul formării și rostirii textelor rituale, activitatea legată de scris a specialistului.

Capitolul de sinteză reia și finalizează concluziile cercetării, dintre care amintim cele referitoare la funcțiile, istoria și interpretarea poeziei funerare, la tendințele de reorganizare a ritului de înmormântare, la caracterul activității poezilor autodidacți, la habitusurile individuale ale obiceiului luării de rămas bun de la defunct.